

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta pedagogická

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2014

Julie Matoušková

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA RUSKÉHO A FRANCOUZSKÉHO JAZYKA

TVORBA ANASTASII JERMAKOVOVÉ A PŘEKLAD

POVÍDKY „TYKVA“

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Julie Matoušková

Specializace v pedagogice, obor Ruský jazyk pro vzdělávání

Vedoucí práce: PhDr. Jana Sováková, CSc.

Plzeň 2014

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2014

Poděkování

Upřímně děkuji paní PhDr. Janě Sovákové, CSc. za odborné konzultace a cenné připomínky v průběhu psaní této bakalářské práce.

OBSAH

ÚVOD.....	6
1. UMĚLECKÝ PŘEKLAD.....	7
1.1 Historie překladu.....	7
1.1.1 Charakteristika a význam.....	7
1.1.2 Vývoj ruského překladu.....	8
1.2 Teorie překladu.....	10
2. ANASTASIA JERMAKOVOVÁ.....	18
2.1 Životopis Anastasie Jermakovové.....	18
2.2 Ženská próza v díle Anastasie Jermakovové	19
2.3 Tvorba Anastasie Jermakovové	21
2.4 Povídka „Tykva“.....	24
3. PŘEKLAD POVÍDKY „TYKVA“ SE STRUČNÝM KOMENTÁŘEM.....	25
3.1 Překlad povídky „Tykva“.....	25
3.2 Komentář k překladu.....	33
ZÁVĚR.....	37
РЕЗЮМЕ.....	38
POUŽITÁ LITERATURA.....	39
PŘÍLOHY.....	40

ÚVOD

Překlad, jak odborný, tak i umělecký, je pro život v dnešním světě důležitý. Překlad odborné literatury má značný význam ve všech sférách naší existence a svoji zásadní roli hraje především v předávání vědeckých informací. Nemenší úlohu v životě lidí má umělecký překlad. Jeho důležitost spočívá v poznání života jiných národů a států, postavení člověka ve společnosti a pochopení mravních hodnot. Zprostředkování literatury jiných národů slouží jako prostředek porozumění mezi národy a různými kulturami, vzájemného respektu a sblížení.

Představa poznat hlouběji taje překladatelské práce mě přivedla k rozhodnutí vyzkoušet si tuto tvůrčí činnost ve své bakalářské práci. S výběrem povídky „Tykva“ od Anastasie Jermakovové mi pomohla vedoucí mé bakalářské práce PhDr. Jana Sováková, CSc. a ukázalo se, že to bylo rozhodnutí nanejvýš správné.

V první kapitole se budu zabývat historií překladu, jeho charakteristikou, významem a vývojem, zejména ve vztahu k Rusku, a také teorií překladu, jejími základními funkcemi, podstatou, metodami, základními fázemi práce a cíli. Čerpat budu hlavně z odborných publikací autorů Jiřího Levého, Milana Hraly a Dušana Žváčka.

Druhou kapitolu zasvětim životopisu a dílu mladé ruské spisovatelky Anastasie Jermakovové, rovněž se zaměřím na problematiku tzv. ženské prózy, na její charakteristiku a specifika. V závěru kapitoly se pokusím o rozbor překládané povídky „Tykva“.

Poslední kapitola bude samotný překlad povídky se stručným komentářem, ve kterém se zaměřím na konkrétní překladatelské problémy.

1. UMĚLECKÝ PŘEKLAD

1.1 Historie překladu

1.1.1 Charakteristika a význam

Umělecký překlad nebyl ve své historii dlouhou dobu samostatnou disciplínou, ale přeložená díla byla považována za součást literárního kontextu jednotlivých literatur. Rusista a překladatel Milan Hrala ve své publikaci *Současnost uměleckého překladu* napsal: „Rozmach vlastní překladatelské činnosti vyvolal rychlejší rozvoj myšlení o překladu, napomohl konstituování samostatné teorie, podpořil snahy o vytyčení hodnotících měřítek pro kritiku a pokusy sestavit jeho dějiny v jednotlivých zemích.“¹

V dějinách evropské literatury měl překlad značný význam. Jak napsal Milan Hrala „ve starším období evropského literárního vývoje, v němž neexistovalo vědomí národní příslušnosti určitých látek a motivů, a kdy ani pojem autorství neměl novodobý obsah, byl překlad vlastně jednou z forem literární tvorby.“² Význam překladu v českém písemnictví je především v době Národního obrození značný. Překládaná literatura se stala prostředkem k rozvíjení jazykové kultury a konstituování spisovného jazyka. Překlad sloužil jako prostředek politického boje, v posilování tendencí k uznání politických práv svébytného jazyka a zároveň jako prostředek sblížení slovanských jazyků. Navíc překlad suploval ty literární žánry, které se u nás nerozvinuly.

Dějiny českého překladu jsou příkladem proměn jeho funkcí, spojených se změnami v jeho postavení. V poválečném období ustoupil moment tvůrčího vztahu k originálu, neboť vzrostla funkce přenosu cizích děl zejména tzv. klasického fondu. V prvním desetiletí to vedlo k úzkostlivé snaze, aby překlad nepřekročil „hranice originálu“. Tato snaha byla základem pozdějšího rozvoje překladatelství jako specifické tvůrčí činnosti a překladu jako samostatné součásti národní kultury.³

¹ Hrala, M.: *Současnost uměleckého překladu*. Československý spisovatel, Praha 1987, s. 8.

² Tamtéž: s. 11.

³ Tamtéž: s. 42.

1.1.2 Vývoj ruského překladu

Historie rusko-českých překladů začala v době před národním obrozením. Později koncem 19. století a začátkem 20. století vznikla první vlna systematického zájmu a překládání ruské literatury. Překladaelé byli v této době především spisovatelé, překlad chápali jako součást vznikající literatury, jako prostředek k dosažení kulturně-politických cílů. Funkci doplňujícího prvku si překlad uchovává do druhé poloviny devatenáctého století. Poprvé došlo k výraznému konstituování překladatelského jazyka u překladů z ruštiny od autorů soustředěných kolem Ottovy Ruské knihovny před první světovou válkou, k nimž patřil například Jaroslav Vrchlický. Obrovská kritika překladů Vrchlického byla zároveň kritika metod překladu, dosavadního pojetí funkce překladu a chápání překladu jako součásti domácí literatury. Milan Hrala⁴ charakterizuje jazyk těchto autorů: „Jednotnost jejich jazyka je dána respektováním v té době módních principů, považovaných za správné a produktivní.“⁵ Dále píše, že se výrazně snažili o rusifikaci překladu, jejíž kořeny byly v tzv. slavjanofilském překladu. Snaha o ruské znění zasahovala hlavně lexikální i syntaktickou rovinu. Zároveň se projevovala silná tendence udržet se v jazykové normě češtiny staršího období, udržet tradiční, až zastaralé formy literárního jazyka. Krédo generace konce století znělo: „překládat co nejméně, zanechat nejen chuť a vůni originálu, ale i jeho jádro. Překládat věrně, přímo otrocky, slovo za slovem.“⁶

Další vlna zájmu o ruskou literaturu nastala v době První republiky a pokračovala až do poválečného období. Začaly se překládat knihy současné sovětské a emigrantské literatury, dále vznikaly ve velké míře nové modernější překlady ruské klasiky. Generaci seskupenou okolo Ottovy „Ruské knihovny“ vystřídala generace zformovaná kolem O. Fischera, B. Mathesia a J. Zaorálka. Skupina se orientovala na současný literární jazyk, i značně hovorový, a odmítala rusifikaci textu, avšak svůj překladatelský jazyk nevytvořila. Přesto zásadně ovlivnila vývoj a další směřování překladatelské práce. Typické pro toto období bylo oddělení překladu od původní literatury, překladaelé se stali na rozdíl od dřívějších především překladaelé a pak teprve spisovatelé. Byla to generace, která vyzdvihla otázku volného překladu, adaptace a parafráze. Zásadou B. Mathesia bylo hledání individuálního překladatelského klíče pro každé dílo.

⁴ Viz podr.: Hrala, M.: Současnost uměleckého překladu. Československý spisovatel, Praha 1987, s. 45-46.

⁵ Tamtéž: s. 45.

⁶ Franěk, J.: Slavistické reminiscence. Praha 2011, s. 141.

Díky nástupu nové generace překladatelů v poválečném období se poměrně rychle vytvořila norma překladatelského jazyka, která přetrvávala po šedesátá léta. Typická pro ni byla „filologická přesnost a pečlivost, snaha pochopit jádro obsahu a smyslu originálu, jazykovými prostředky zvýraznit aktuálnost a užitečnost. Menší pozornost byla věnována vynalézavosti a neotřelosti překladatelských řešení.“⁷ Výběr titulů pro překlad byl v 60. letech umělecky nejnáročnější díky zvyšující se úrovni. V této době se významně zasloužil o rozvoj teorie překládání přední český odborník Jiří Levý.

Další průlom ve vývoji překladatelské činnosti zaznamenala následující generace, ztělesňovaná Janem Zábranou. V překladech autorů tohoto období „se projevil programový protest proti unifíkovánosti, doslovnosti a přesnosti vyjádření v povrchní rovině, což vše snižovalo estetickou hodnotu textu. Nová generace se orientovala na hlubší pochopení díla v jeho širších společenských a uměleckých souvislostech.“⁸ Vzrůstal zájem o překlady autorů, pro něž je příznačné jazykové novátorství a hra s jazykem. Po roce 1968 se začala znovu vydávat ruská klasika.

Od devadesátých let 20. století zájem o ruskou literaturu výrazně klesl v důsledku historických událostí a předchozí přesycenosti trhu. V současné době se situace mění, vydávají se díla v minulosti zakázaných autorů a emigrantů, začaly se překládat nové tituly, zájem je zejména o modernu a postmodernu. V současné době patří k nejznámějším překladatelům z ruštiny Libor Dvořák, který byl za svoji překladatelskou práci odměněn cenou Magnesia Litera v letech 2010 a 2012.

⁷ Hrala, M.: Současnost uměleckého překladu. Československý spisovatel, Praha 1987, s. 47.

⁸Tamtéž: s. 48.

1.2 Teorie překladu

Teorie překladu je disciplína poměrně mladá, a u nás se začala rozvíjet díky pracím Jiřího Levého v šedesátých letech minulého století. Mezi další významné české autory v oblasti uměleckého překladu patří Dušan Žváček, Jiří Hrala nebo O. Richterek, z ruských autorů si největší pozornost zasluhuje Vilen Komisarov.

Teorie překladu se zabývá jeho základními funkcemi, podstatou, metodami, základními fázemi práce a cíli.

Funkce překladu

Přední český odborník Dušan Žváček⁹, v úvodu své rusky psané publikace Úvod do teorie překladu (pro rusisty), konstatuje, že v dnešním světě stále více roste potřeba výměny informací, nejenom v oblasti vědecké, ale i v oblasti umělecké. Podle lingvistického charakteru rozlišuje dva základní odlišné typy textu. Na jedné straně je to odborný text (naučná stať, anotace, atd.), který má především informativní funkci (v nejužším smyslu slova) a vyznačuje se přesností, jednoznačností. Na straně druhé stojí text umělecký, jehož funkce je převážně estetická, a který se od odborného textu liší obrovskou variabilitou prostředků vyjádření.

Dušan Žváček¹⁰ rozlišuje následující tři funkce uměleckého překladu. První je funkce **informativní**, zprostředkování originálu v místním prostředí. Za druhé plní funkci **kulturně-společenskou**, kdy překlad slouží jako komunikace mezi společnostmi. A za třetí splňuje funkci **literární**, kdy je překlad považován za projev meziliterárních vztahů na pozadí vývojových potřeb přijímající literatury.

Cíle překladu

Základními jednotkami překladu mohou být slova, slovní spojení, věty nebo odstavce. Dosažení **ekvivalentnosti** těchto jednotek považuje Dušan Žváček¹¹ za hlavní cíl překladu uměleckých textů. Podle něj existují tři základní typy ekvivalentnosti překladu: formální

⁹ Viz podr.: Žváček, D. Úvod do teorie překladu (pro rusisty). Olomouc 1994, s. 7.

¹⁰ Tamtéž: s. 10.

¹¹ Tamtéž: s. 10-11.

ekvivalentnost, nad ní nadřazená smyslová (sémantická) ekvivalentnost a stylistická ekvivalentnost. Ta se vyznačuje jako „согласование эмоционально-экспрессивных ценностей, образного плана и аналогичного воздействия при сравнении подлинника с переводом“¹². Mluvíme-li o překladu menších částí textu, užívá se v současné době termín ekvivalentnost, pokud se jedná o umělecké dílo jako celek, používáme výraz adekvátnost.

Metody překladu

Dále se Dušan Žváček¹³ zabývá překladatelskými metodami a dělí je na tři části:

1. Překlad slova

2. Překlad slovního spojení

3. Překlad věty.

1.

Většina slov jednoho jazyka odpovídá slovům druhého jazyka, jsou si smyslově blízká a říkáme jim lexikální nebo slovníkové shody. Mezi slovy dvou různých jazyků existují dva typy vztahů. První vztah se nazývá **ekvivalentnost**, která nastává v případě, že význam slova plně odpovídá významu slova druhého jazyka. Do této skupiny se řadí termíny, vlastní jména, zeměpisné názvy, číslovky, názvy dní atd. Těchto jednoznačných slov je mnohem méně, než slov mnohoznačných, která mají více ekvivalentů. Dané slovo má v jazyce překladu několik slovníkových shod, které označujeme názvem **variantní shoda**.

Hlavní práce překladatele spočívá ve výběru z řady odpovídajících slov. Je potřeba zvolit takové slovo, které nejpřesněji vyjadřuje význam slova v daném kontextu. Takový postup je nejrozšířenějším způsobem překladu. Mnoho slov ale nemá odpovídající výraz v cílovém jazyce, proto je překládáme pomocí tzv. bezekvivalentní lexiky: **transliterace** a **transkripce**, opisující překlad tj. **perifráze**, **kalkování**. Překlad internacionalismů většinou nepředstavuje obtíže, zvláště jestli mají stejný význam. Přesto je dobré zvážit

¹² Žváček, D.: Úvod do teorie překladu (pro rusisty). Olomouc 1994. s. 11.

¹³ Tamtéž: s. 12-18.

jejich použití. Pokud nejsou v daném jazyce rozšířené nebo v případě, že neodpovídají stylu překládaného textu, je vhodnější zaměnit je slovem druhého jazyka.

2.

Hlavní úlohu při překladu **volného slovního spojení** hraje překlad jeho komponentů. V tomto spojení si jednotlivá slova zachovávají svůj význam, proto překladatel musí brát zřetel nejen na význam jednotlivých slov, ale i na jejich vzájemné vztahy.

Pro **ustálené frazeologické** spojení je charakteristické, že význam celku převládá nad jednotlivými částmi spojení. Proto se překladatel neřídí významem jednotlivých slov, ale překládá frázi jako celek. Frazeologické jednotky se dělí na **obrazné** a **neobrazné**. Při překladu neobrazných frazeologizmů je třeba se vyvarovat doslovnému, tzv. otrockému překladu. Existují tyto čtyři možné způsoby překladu obrazných spojení. První způsob je použití **frazeologického ekvivalentu** buď absolutního, nebo relativního, druhý je použití **frazeologického analogu** (varianty), který má stejný smysl, ale odlišnou motivaci obrazné struktury. Dále je v uměleckém překladu možné kalkování výrazu. Spočívá ve vytvoření nového slova, které kopíruje strukturu překládaného výrazu. A konečně poslední způsob je **překlad opisem**, kdy se význam frazeologismu vyjádří pomocí volného spojení slov. Tím se však zároveň vytratí obraznost původní fráze. Nejčastěji se takto překládají „specifické národní frazeologismy”¹⁴, které obsahují vlastní jména.

3.

Cílem překladu je, aby různé části textu byly zachyceny odpovídajícími ekvivalenty v překládaném jazyce. Tím se rozumí nejen lexikální ekvivalent. Při překladu do jazyka s jinou gramatickou strukturou dochází k posunům významu, které je třeba vhodně kompenzovat. V takovém případě se takový překlad nazývá **adekvátní**.

Pokud se výrazy obou jazyků shodují, překládáme je doslovně a můžeme zde hovořit o **prosté ekvivalentnosti**. Naproti tomu stojí **funkční ekvivalentnost**, která nastává v situaci, kdy se současně liší jazykové prostředky vyjádření a chápání kontextu. Ta samá informace se předává různými formálními prostředky, které nejvíce odpovídají

¹⁴ Žváček, D.: Úvod do teorie překladu (pro rusisty). Olomouc 1994. s. 16.

jazykovému úzu daného jazyka. Celkově tak předávají překladu stejnou myšlenkově-obsahovou, estetickou a emocionální funkčnost jakou má originál.

Překladatelské postupy

Významnou úlohu v překladatelské práci hrají podle Dušana Žváčka¹⁵ překladatelské postupy, což jsou specifické metody překladu, které slouží k dosažení funkční ekvivalentnosti. Mezi nejrozšířenější metody řadíme **transformaci**. Tento proces se týká jak syntaxe, tak lexiky. Je to proces vytvoření paralelních záměn těch konstrukcí výchozího textu, které jsou strukturně-gramaticky a stylisticky odlišné, a které z tohoto důvodu nelze přeložit doslovně. Transformace se týká i smyslové stránky překládaného textu, změny v obsahovém plánu, tzv. modulace. Lexikální transformace spočívá v záměně překládané lexikální jednotky lexikálními jednotkami s jinou sémantickou motivací. Lexikální transformace zahrnují následující způsoby přeměny: překladatelské rozšíření, redukce, kontextuální záměna.

Překladatelské rozšíření se používá v případě potřeby doplnění informací tak, aby byla informace jednoznačná, nebo aby byl zachován úzus druhého jazyka. **Redukce** spočívá ve vynechání sémanticky zbytečného slova v textu. Při lexikálních **záměnách** dochází k záměně jednotlivých konkrétních slov nebo slovních spojení cílového jazyka, které nejsou slovníkovými ekvivalenty, nemají stejný význam jako slova výchozího jazyka. Sémanticky nebo stylisticky motivovaná nová varianta překladu se nazývá kontextuální záměna, protože nová varianta se hodí pouze pro daný konkrétní případ, konkrétního textu. Tyto **kontextuální záměny** se dále rozlišují na šest typů:

- a) **Konkretizace** je záměna slova s širším významem za slovo s užším významem.
- b) **Generalizace** je naopak záměna slova s užším významem za slovo s širším významem.

¹⁵ Viz podr.: Žváček, D. Úvod do teorie překladu (pro rusisty). Olomouc 1994, s. 18-22.

- c) **Antonymický překlad** představuje záměnu kladné konstrukce za zápornou a naopak.
- d) **Kompenzace** slouží k reprodukci čistě jazykových zvláštností originálu (dialekty, individuální zvláštnosti řeči, hra slov atd.).
- e) **Smyslové rozvití** probíhá záměnou následku za příčinu a obráceně.
- f) **Celkové přehodnocení** využijeme v případě, kdy je podstatné pochopení smyslu celku a jeho vyjádření pomocí prostředků druhého jazyka, většinou při překladu frazeologismů.

Tři fáze překladatelovy práce

O tvůrčí práci překladatele se podrobně rozepisuje český průkopník v oblasti teorie překladu Jiří Levý¹⁶. Ve svém stěžejním díle o překládání umělecké literatury „Umění překladu“ podrobně analyzuje tři fáze překladatelovy práce.

Autor ve své publikaci zdůrazňuje, že překladatel musí předlohu zpracovat umělecky a dodržovat požadavky kladené na překlad, které shrnuje do tří bodů:

1. Pochopení předlohy
2. Interpretace předlohy
3. Přestylizování předlohy

1.

Od překladatele se především vyžaduje, aby pochopil dílo, které překládá. Musí nejen dobře porozumět textu (filologické porozumění), což je podle autora věcí odborné přípravy a řemeslné praxe, ale i správně zprostředkovat ideově estetické hodnoty díla, aby čtenář pochopil umělecké dílo jako celek, jeho skutečnosti v díle vyjádřené, „jako jsou postavy díla, jejich vztahy, prostředí děje a ideový záměr autorův“¹⁷. Překladatel nemůže jen

¹⁶ Viz podr.: Levý, J.: Umění překladu. Československý spisovatel, Praha 1963, s. 25-48.

¹⁷ Tamtéž: s. 27.

mechanicky vnímat text a překládat jen slova, ale v jeho práci je nutné, aby přímo poznal skutečnosti obsažené v díle a pronikl k samotným postavám, situacím a idejím. Tento požadavek od překladatele vyžaduje tvůrčí schopnosti, představivost a umění rekonstruovat skutečnosti. Přitom zde nejde o skutečnost objektivní a životní, ale o skutečnost již umělecky přetvořenou, tj. o skutečnost uměleckého díla.

2.

Vzhledem k tomu, že mezi jazykem originálu umělecké literatury a jazykem jeho překladu není možná absolutní významová shoda, musí překladatel přistoupit k interpretaci předlohy. „Každý překlad je více či méně jasná interpretace,“ píše Jiří Levý ve své publikaci a pokračuje: „Má-li být interpretace správná, musí jejím východiskem být nejpodstatnější rysy díla a jejím cílem jeho objektivní hodnoty.“ Zároveň ale musí překladatel při své práci co nejvíce potlačit své subjektivní zásahy, „aby se co nejvíce přiblížil k objektivní platnosti překládaného díla. Opěrným bodem překladatelské koncepce je interpretační stanovisko.“¹⁸

Ideový základ tvůrčího přístupu překladatele, tzv. překladatelská koncepce, se utváří z jeho názoru na dílo a ze zaměření na čtenáře určitého typu. Jestliže překladatelská práce předpokládá realistické vystižení uměleckého díla, pak podle slov Jiřího Levého „teoretický i umělecký výklad musí vycházet z těch ideových a estetických hodnot, které jsou v díle, ať už evidentně nebo latentně, obsaženy“¹⁹. Znamená to, že subjektivní nápady nemají v činnosti překladatele místo, neboť jeho vlastní idea by vytvářela nový výklad původního významu díla, nejednalo by se již o plně realistický překlad. Z toho vyplývá, že prostředky, jimiž překladatel může svoji koncepci prosazovat, jsou omezené.

Účinnost své koncepce může překladatel prosadit především výběrem vlastních stylistických prostředků. Stylistickým laděním dává překladatel originálu ve větší či menší míře svůj styl. Ten však samozřejmě nesmí zkreslit smysl díla, překladatel nesmí svoji ideovou i uměleckou koncepci prosazovat ani zásahy do textu, jeho zkracování nebo doplňování. V takovém případě by již nešlo o překlad, ale o úpravu díla, která by deformovala originál.

¹⁸ Levý, J.: Umění překladu. Československý spisovatel, Praha 1963, s. 31-33.

¹⁹ Tamtéž: s. 34.

3.

Ve své vědecké práci *Umění překladu* Jiří Levý píše: „Od původního umělce žádáme umělecky hodnotnou stylizaci skutečnosti – od překladatele žádáme umělecky hodnotné přestylování předlohy.“²⁰ Proto stylistické umění překladatele, jeho tvůrčí talent, hraje významnou úlohu v překladatelské práci.

Jazyk předlohy a jazyk překladu nejsou ekvivalentní, a proto se nedají převádět mechanicky, je zapotřebí v překladu určité pružnosti a volnosti. Při překladatelské práci dochází k určitému kompromisu, který značně závisí na syntaktických možnostech a na zásobě slov, které má k dispozici původní jazyk.

„Jazyk originálu se podílí nejen na utváření předlohy, ale zasahuje i do překladu“²¹, říká Jiří Levý. Vliv jazykového vyjádření originálu na překlad je přímý a nepřímý. Přímý vliv originálního textu „se projevuje pozitivně i negativně, tj. přítomností neústrojných vazeb tvořených podle originálu i nepřítomností těch českých vyjadřovacích prostředků, jimiž jazyk předlohy nedisponoval“²². Nepřímý vliv jazyka se projevuje především ve snaze překladatele odlišit se od stylistických rysů originálu. Díky nepřímému vlivu jazyka předlohy se například v českých překladech objevuje méně přechodníků než v původních originálech.

V procesu překladatelské práce se překladatel potýká i s některými jazykovými nevýhodami, které vycházejí z toho, že výraz překladu je nepůvodní, že myšlenka je přestylována do materiálu, pro nějž nebyla původně vytvořena. Potřeba hodnověrně vyjádřit myšlenky originálu vede k použití kompromisních jazykových prostředků v případech, kdy český jazyk nemá pro vyřešení vazeb vazby existující v původním jazyku. To ale může v případě nedostatečné tvořivosti vést k vytváření nežádoucích stereotypních řešení, stylistickým kliše, které češtině vnucují cizí myšlenkové obraty.

Překladatel může pro vyjádření obsahu předlohy používat různé jazykové prostředky. V případech, kdy je výraz překladu jednoznačně určen, má překladatel k dispozici jen jeden jazykový prostředek, v případech, kdy je výraz složitější, má stylistických možností více.

²⁰ Levý, J.: *Umění překladu*. Československý spisovatel, Praha 1963, s. 38.

²¹ Tamtéž: s. 41.

²² Tamtéž: s. 41.

Hledáním jejich vhodné volby podle potřeb kontextu končí rutinní řemeslná práce překladatele a začíná jeho umělecká tvořivost. Autor překladu musí do procesu zapojit svoji jazykovou představivost a vynalézavost, aby mohl z velkého množství výrazových prostředků vybrat ten nejlepší. Zároveň si ale musí dávat pozor, aby nepodlehly stylistickým nevhodnostem. Jak říká ve své knize Jiří Levý, čím větší je překladatelův umělecký a jazykový talent, tím dokonalejší prostředky k vystižení této správné interpretace má k dispozici. Dobrému překladateli jsou vlastní hlavně představivost, schopnost objektivizace a stylistické nadání.

2. ANASTASIA JERMAKOVOVÁ

2.1 Životopis Anastasii Jermakovové

Anastasia Jermakovová patří k současným mladým spisovatelkám. Zaujímá nezastupitelné místo především mezi generací umělců, kteří zasvětili svoji tvorbu ženské otázce.

Anastasii Jermakovovou můžeme zařadit jak mezi ruské básníky, tak i prozaiky a literární kritiky.

Životopis spisovatelky je vzhledem k jejímu věku krátký. Narodila se v roce 1974 v Moskvě. V dětství hodně sportovala a její maminka v ní viděla budoucí olympijskou vítězku. V šestnácti letech začala psát poezii a rozhodla se, že se stane básnířkou. První pokus o přijetí na Literární institut ale nevyšel, a tak nejdříve vystudovala moskevský Metalurgický institut, což svědčí o jejích všestranných zájmech a vědomostech. Druhý pokus o studium Literárního institutu M. A. Gorkého byl úspěšný a zahájil její současnou literární kariéru.

V osobním životě Anastasii Jermakovové zaujímá významné místo výchova malého dítěte. Ráda pobývá na chatě a miluje teplo, jaro, léto a také svoji zemi Rusko. V rozhovoru pro „писали.ру“ spisovatelka uvedla: „...не могу находиться за границей дольше двух недель. Возникает тоска, ностальгия и какая-то пустота. Дома всё возвращается: энергия, вдохновение и желание творить.“²³

Publikovat svá literární díla začala Anastasie Jermakovová v roce 2002. Začala pravidelně uveřejňovat svoji poezii, prózu a literární kritiku v časopisech „Арион“, „Дети Ра“, „Дружба Народов“, „Знамя“, „Октябрь“ a dalších. Působí jako šéfredaktorka oddělení národních literatur v jednom z nejvýznamnějších kulturních periodik, v „Литературной газете“, kde je rovněž redaktorkou příloh „Еуразийская муза“ a „Многоязычная лира России“. V nich především podporuje zájem čtenářů o svébytnou a originální literaturu mnoha národů a národností Ruské federace. V rámci projektu „Всемирное русское слово“, který financuje Moskevské centrum mezinárodní spolupráce, vytvořila výběr

²³ Манжула, К.: Хрупкий человек. <http://www.писали.ру>.

rusky píšících spisovatelů a básníků USA, Kanady a Evropy. Tato její aktivita byla oceněna jako významný krok k formování jednoty a celistvosti ruské kultury.

Dílo Anastasie Jermakovové není zatím příliš rozsáhlé, autorka nepatří k těm tvůrcům, kteří zasvěcují tvorbě veškerý svůj život, tvoří, pokud cítí potřebu vyjádřit vlastní postoj k významným tématům současnosti: „я пишу «приступами». Когда созрела какая-то тема и настырно просится в рассказ или в повесть, я выпускаю её и тогда работаю над конкретной вещью, ни на что не отвлекаясь, по несколько часов в день, а не созрела, значит – писать пока не надо, лучше помолчать, заняться другими делами, поразмышлять, почитать.“²⁴

Přestože Anastasie Jermakovová začínala tvůrčí činnost psaním poezie, v současnosti dává přednost próze, která podle jejího názoru dokáže lépe přiblížit život. Jak sama autorka říká: „В этой форме мне легче осваивать мир, преодолевать его трагизм и вообще как-то уживаться в нём и с ним... И, как мне кажется, в прозе моя интонация более узнаваема, чем в стихах.“²⁵ Anastasie Jermakovová je autorkou knihy „Осторожно, хрупко! (М. : Вест-Консалтинг, 2006)“, souboru povídek „Точка радости (М. : Молодая гвардия, 2010)“ a nového románu „Пластинин (2014)“, který byl teprve nedávno publikován zatím jen v časopise „Дружба Народов“.

Díla Anastasii Jermakovové byla přeložena do bulharštiny, makedonštiny a maďarštiny. Autorka, která je rovněž členkou Svazu spisovatelů Ruska, již za svoji tvůrčí činnost získala několik ocenění. Stala se laureátkou ceny M. J. Lermontova (2010) a získala diplom Buninovy ceny (2011) za lyrismus v umělecké próze²⁶.

2.2 Ženská próza v díle Anastasii Jermakovové

Stěžejní tvůrčí dílo ruské spisovatelky Anastasie Jermakovové patří kromě její lyrické poezie a práce v oblasti literární kritiky do tzv. ženské prózy. Současní ruští literární kritici a spisovatelé ji řadí, spolu s dalšími současnými spisovatelkami tohoto století jako je např.

²⁴ Литинская, Е.: Своё – родное – вселенское. <http://gostinaya.net/>.

²⁵ Tamtéž.

²⁶ a-ermakova.livejournal.com

Anna Andronovová, Tatjana Tolstá, Anna Kozlovová a další, do skupiny ženské prózy “nultých”. Společným cílem těchto autorek je ukázat současný život ruských žen. Jsou i v těžkých situacích silné a optimistické, čímž se liší od literární postavy současného muže, který již nepřipomíná hrdinu, ale “jakoby se rozplývá ve tmě“ říká Zachar Prilepin, známý ruský spisovatel a kritik, a pokračuje „Женщина здесь живет изо всех сил и не сдается до последней минуты. Она сама может выбрать, быть ей счастливой или несчастной - она может все.“²⁷ Ve svém sborníku „Женская проза нулевых“ Zachar Prilepin uvádí příklad, který je pro hodnocení významu současné ženské prózy zásadní: „Знаете, Татьяна Толстая как-то пришла в Литинститут и девушки, ожидая услышать желанный ответ, спросили ее: "Как вы думаете, кто лучше пишет прозу - мужчины или женщины?". Она ответила: "Да, и те, и другие пишут, но у мужиков это получается получше". Но мир, который описывают женщины, в нем есть надежда.“²⁸

Ženské próza

Ruská ženská próza má dlouhou historii, jednotlivá díla žen spisovatelek vycházela ve světě již v 18. a 19. století. Její mohutný rozvoj, především v Rusku, však nastal až v 80. a 90. letech dvacátého století a to i přesto, že jí do té doby mnozí nedávali mnoho nadějí na existenci. Ojevily se první ucelené sborníky a ukázalo se, že tento fenomén je aktuální i dnes, obohacuje literaturu jako celek a má širokou čtenářskou obec. V roce 1989 vznikl sborník „Женская логика“ a o rok později dva sborníky „Чистенкая жизнь“ a „ Не помнящая зла“ a v následujících letech přibýly další.

Se současným rozvojem ženské prózy se na stránkách literárních časopisů a v uměleckých kruzích začala objevovat otázka, čím se tato ženská próza liší od mužské. Názory na tuto problematiku nejsou jednotné, přesto se jich většina shoduje v tom, že pohled ženy na okolní svět a život je jiný, více psychologický a intuitivnější. Soustředí se na osobní život a proniká do hlubiny jeho duše. Spisovatelky věnují mnohem více pozornosti rodinným hodnotám, bytovým a existenčním problémům i postavení ženy ve společnosti. Tématem ženské prózy ale není jen láska a typicky ženské náměty, spisovatelky se zabývají i problematikou globálně – filosofickou, otázkami života a smrti, nevyléčitelných nemocí,

²⁷ РИА Новости: Захар Прилепин составил антологию современной российской женской прозы. <http://ria.ru/>.

²⁸ Tamtéž.

generačními vztahy, frustrací, i náměty z oblasti fantastiky. V ženské próze už neexistuje muž jako hlavní hrdina, není charakterizován jako ochránce a zabezpečovatel rodiny, ve většině děl ani nevystupuje a nahrazují ho děti, přátelé a milenci. V centru pozornosti hrdinky není společenská aktivita, ale její osobní život, prožívá své vnitřní drama a nakonec rozhodně řeší svoji budoucnost. Hlavní hrdinka si sama vybírá svůj osud. Je zranitelnější, ale i rozhodná v kritických situacích. V této souvislosti zaujal komentář v článku „Особенности женской прозы“ neznámého autora na internetové stránce „Белая Скрижаль“: „... это человек мыслящий, он задумывается о смысле жизни, не устает искать ответы на извечные вопросы. Однако в тоже время он лишен гармонии личного существования. Иными словами герой русской женской прозы — это обычный, простой человек. Такой же, как и те, кто каждый день живет рядом с нами.“²⁹

2.3 Tvorba Anastasii Jermakovové

Dosavadní dílo ruské spisovatelky Anastasii Jermakovové se dá rozdělit na poezii, prózu a literární kritiku.

Poezie

Básnická tvorba je příznačná především pro autorčino počáteční tvůrčí období. Její básně nejsou v širším povědomí čtenářů a byly publikovány převážně ve specializovaných literárních časopisech a například i v almanachu „Свежие голоса (2002)“ Básně Anastasii Jermakovové zaujaly své významné místo i v její prvotině „Осторожно хрупко!“.

Literární kritika

Mnohem více pozornosti než poezii věnuje v současnosti Anastasie Jermakovová literární kritice. Zaměřuje se v ní především na poezii a povídky současných ruských autorů, pravdivě a s talentem analyzuje jejich jazyk, stylistické manýry a jimi vytvořený svět. Má cit pro etiku, a přestože vychází ze subjektivních zkušeností, velice jemně ctí sociální a

²⁹ Белая Скрижаль: Особенности женской прозы. <http://prozakonkurs.ru/>.

mravní hlediska děl. Kvalitní literární kritika musí být podle Anastasii Jermakovové kritika chytrá, přesná, přesvědčivá, kritika, v níž autor nalezne správnou míru mezi subjektivní zkušeností a objektivním viděním.³⁰ V recenzi knížky „Человек эпохи реализма“ od spisovatele a literárního kritika Pavla Basinského souhlasí s jeho názorem, že dobrých spisovatelů je hodně, ale dobrý literární kritik, to je vzácný dar a cituje jeho slova: „В моем же представлении идеальный критик – этот тот честный андерсоновский мальчик из сказки про голого короля, который говорить то, что видит, не думая о последствиях...“³¹ Literární kritika je podle Anastasii Jermakovové svým způsobem nedocenená, neboť jak autorka sama říká: „Так уж сложилось в нашем представлении, что писатель – фигура серьезная, самодостаточная, а критик как бы второстепенная, вспомогательная, воспламеняющаяся только от чужого текста... Так что лучше быть фигурой номер один, то есть писателем.“³²

Прóза

Největších úspěchů zatím dosáhla Anastasie Jermakovová v próze.

Осторожно, хрупко!

Книжка „Осторожно, хрупко!“ je první vydaná publikace autorky, jsou v ní obsaženy jak básně, tak i krátké povídky. Zajímavý epigraf této prvotiny zní: „Как нужно было доверять человеку, чтобы сделать его таким хрупким.“³³ Vysvětlit význam názvu knihy a epigrafu se pokusila sama autorka. Básně jsou podle Anastasii Jermakovové věci niternou a člověk v lyrice plně odhaluje svojí duši před čtenářem. Ze samotného epigrafu zaznává její tichá prosba citlivě vnímat myšlenky její poetiky. Slova o křehkém člověku v epigrafu autorka objasňuje přesvědčením, že člověk je něžná bytost, otevřená a čistá. „Чистые люди,“ říká Anastasie Jermakovová, „это творцы художники, открытые, свободные – самые хрупкие. Им Бог доверяет больше всего.“³⁴

„Точка радости“

³⁰ Ермакова, А.: Павел Басинский „Человек эпохи реализма“. <http://magazines.russ.ru/>.

³¹ Ермакова, А.: Павел Басинский „Человек эпохи реализма“. <http://magazines.russ.ru/>.

³² Тамtéž.

³³ Манжула, К.: Хрупкий человек. <http://www.писали.ру>.

³⁴ Тамtéž.

V roce 2010 vyšla ve vydavatelství „Молодая гвардия“ druhá knížka Anastasii Jermakovové pod názvem „Точка радости“, která se skládá ze tří novel a deseti povídek. K nejzajímavějším a nejlépe hodnoceným patří stejnojmenná novela „Точка радости“ a například povídky „Мамаиха“, „Недальнее плавание“ nebo „Таис Стамбульская“.

„Точка радости“ je ucelená knížka o světě ženské duše, o osudech hlavních hrdinek, viděných bez příkras a patosu.

Samotný název knihy je charakteristický pro celý její obsah. Představuje jakýsi zvláštní duševní stav, kdy člověk miluje všechno na světě, kdy je člověku dobře z každé maličkosti.

„Точка радости“ přichází neočekávaně i v nejobyčejnějších situacích a člověk si přeje, aby byla co nejdelší. Tak cítí autorka štěstí z radosti okamžiku.

Společným tématem novel a povídek je samota, nedostatek lásky i bezmocnost a síla i odvaha hlavních hrdinek vyrovnat se s neuspořádaným osobním životem a najít vlastní recept na štěstí.

Hlavními postavami všech novel a povídek jsou ženy různých jmen, různého vzhledu, v různých životních situacích, ale přesto jsou si podobné. Jsou něžné, citlivé, někdy i bázlivé, smutné i veselé, chytré a vnímavé. Potýkají se svými starostmi, s nespravedlností i bolestí, ale jejich cesta za štěstím nevyvolává pocit beznaděje. Mají vnitřní sebevědomí a důvěřují životu.

Literární jazyk Anastasii Jermakovové je v této knížce jasný, spisovný a otevřený. Jak píše Sergej Šargunov v recenzi „Анастасия Ермакова ищет и находит точку радости“ „... эти эпизоды читаются, как легкие стихи“.³⁵

Knížku „Точка радости“ charakterizoval v této literární kritice mladý ruský spisovatel Sergej Šargunov jako prózu „... между молельней и будуаром, между возвышенными переживаниями и грубой страстью. Лично мне читать было интересно и приятно – и не только потому, что написано хорошим языком, но и потому что какой мужчина не любит женских откровений...“³⁶

³⁵Шаргунов, С.: Анастасия Ермакова ищет и находит точку радости . <http://litlive.ru/>.

³⁶Tamtéž.

„Пластилин“

Poslední literární dílo Anastasii Jermakovové, román „Пластилин“, byl publikován teprve na začátku tohoto roku v časopise „Дружба Народов“ ve zkrácené verzi. Román začala autorka psát před dvěma lety s cílem vytvořit zábavnou, kladnou a přesvědčivou hrdinku. „Получилась, она, правда“ říká autorka v rozhovoru „не много с приветом, то есть такой женский вариант Идиота, но зато живая.“³⁷ Román pojednává o dětských domovech v Rusku, o tom jak je těžké adoptovat dítě, a dochází k zajímavému závěru, že je „... почти невозможно жить с ним бок о бок и любить его как своего...“³⁸

2.4 Povídka „Тыква“

Povídka „Тыква“ od Anastasii Jermakovové, jejíž překlad je součástí této práce, byla opublikovaná v časopise „Дружба Народов“ 2012, č. 10. Toto dílko je typickým příkladem současné ženské prózy. Jeho děj se odehrává v typické ruské vesnici nedaleko Moskvy, v časově krátkém úseku. V povídce vystupují normální lidé, v obyčejných situacích, typičtí hrdinové, kteří mohou být podobní našim sousedům nebo i nám. Právě proto povídka dokáže zaujmout a čtenář se s ní může ztotožnit. Aktuální obsah díla autorka zobrazuje přirozenými dialogy, hovorovou řečí, která dodává textu energii a dynamičnost a vyprávění se tak stává živé a zábavné. Hlavní hrdinka, klasická představitelka ženské prózy, osmapadesátiletá Rita, inteligentní bývalá inženýrka, přišla o životní jistoty v „hladových“ devadesátých letech minulého století, kdy po rozpadu Sovětského Svazu, tak jako mnoho jiných, ztratila svojí práci. Zklamání a beznaděj se násobily nešťastnou ztrátou muže při autonehodě, nevydařenými milostnými vztahy, každodenními problémy v domácnosti i malichernými rozbroji s dcerou. Ritin pocit, že nemá pro co žít, že nevidí smysl svého života, ji přivedl k rozhodnutí, že už konečně musí něco udělat, něco změnit. Byl to hloupý nápad, bude pěstovat dýně, přestože je nikdy nekupovala ani nejedla. Ale dýně se nepovedla, byla nanic, stejně jako se cítila ona. Najednou se ale neočekávaně objevil mladý urostlý Ukrajinec Saněk, který na chatě opravoval střechu. Byl to velký impuls do života, nová naděje.

³⁷ Литинская, Е.: Своё – родное – вселенское. <http://gostinaya.net/>.

³⁸ Тамtéž.

3. PŘEKLAD POVÍDKY „TYKVA“ SE STRUČNÝM KOMENTÁŘEM

3.1 Překlad povídky „Tykva“

Dýně

Všechno ji rozčilovalo: dcera s jejím neslušně krátkým klukovským sestřihem i s jejím zvykem neodpovídat na otázku hned, ale až za chvíli. Jakoby se zrovna nacházela pod vodou, když byl dotaz položen. A potom, co se se zpožděním vynořila, ho uslyšela díky neviditelné vibraci hlasu ve vzduchu. A často odpovídala tak:

„No, jak bych to řekla... Chápeš...“

„A nešlo by to bez toho „jak bych to řekla“?“ zlobila se matka. „A bez „chápeš“?“

„No co proti mně máš,“ zlobila se Alja. „Pořád se ti něco nelíbí!“

„A ten tvůj pitomý účes! Chodíš jak puberták!“ stále víc provokovala Rita.

„Hlavně, že se to líbí manželovi.“ odpálkovala ji dcera.

„Samozřejmě, názor matky už pro tebe není důležitý! Teď už matka pro tebe neznamená nic!“

„Ale mami, zase začínáš...“

„Ale samozřejmě, s matkou se teď nepočítá, teď máš manžela!“

Výstup se bleskově stupňoval, a když manžel vešel do domu, matka a dcera na sebe uraženě křičely, nešetřily pichlavými slovy, kterými se usilovně častovaly.

Tak to je Rita, bývalá inženýrka, a po propouštění v devadesátých letech trhovkyně, dnes na penzi. No a co? Co má teď dělat? Má snad pěstovat dýně?..

No tak ji zasadila. A co dál?

Děti Alka s Jurou nemají, a rodit se dcera v nejbližší době nechystá, říká, máme čas, chceme si užít. Taková podivná představa, užívat si. Dneska tak uvažují všichni mladí. Bojí se mít osobní zodpovědnost...

Rita se cítí prázdná a osamělá. Dlouhé dny beze smyslu, jako horská ozvěna bez odpovědi. Stále ještě nekonečná vzpomínka na muže, který zahynul před osmi lety, bolestivá jak klouby za deště. Přebíhal přes silnici a srazil ho opilý řidič drahého jeepu. Zbytečná smrt...

K čertu s tou dýní. Neroste, ať děláš, co děláš.

„Stojí ti to za to,“ podivovala se dcera. „Vždyť jsi ji nikdy nekupovala. Ani nejedla ...“

„A není to jedno, kupovala nebo nekupovala! Jedla nebo nejedla!“ Ritin hlas sílil jak vítr před bouří. „Já chci, aby mně vyrostla dýně! Jasně?“

„Jasně.“ Alja zmlkla. „Ale my jsme se s Jurou rozhodli zasadit brambory...“

„Oni s Jurou! Oni s Jurou! Tak si zasad'te, co chcete. Jen mi dejte pokoj!“

„No kdo ti co dělá,“ vypěnila Alja, „to ty se do nás pořád navážíš kvůli čemukoliv... Prostě nám závidíš naše štěstí.“

„Aha, tak já se navážím? Tak já závidím? Výborně! Už nikdy se na vás neobráťím. A vůbec můžu odjet z vaší chaty! Žiju tady jako nějaká příživnice.“

„Mami, no proč jsi taková?“

„Ale proto ... Protože ... Od té doby, co ses vdala, tak matku nepotřebuješ... Ano, já vím. Stejně mě tam u sebe v pokoji pomlouváte,“ kývla do patra.

„Popravdě řečeno, zabýváme se tam úplně jinými věcmi,“ pokusila se zažertovat Alja.

„Bud' zticha! Tohle říkat matce! Já se tu celé dni starám o chatu, a vy tam... a ty... tohle říkat matce...“

„Jaké tohle?.. Co se s tebou vůbec děje? Víš, radši se budu věnovat manželovi než práci na chatě! A vůbec, měla by sis léčit nervy. Nemám ti náhodou koupit prášky na uklidnění?“

„Ale ne, proč prášky? Můžeš dát matku rovnou do blázince! Byt se uvolní, budete ho pronajímat.“

„Pane Bože, co to říkáš...“

Matka se rozplakala, silně a žalostně.

„Mami, no proč jsi na mě taková?...“ zašeptala Alja, a z řas jí stekly první kapky.

Podobné scény se opakovaly každý víkend. Ritu znepokojoval jakýsi vnitřní neklid, léty utvrzovaná křivda osudu, smutek nejasného původu. Smutek pro každý odcházející den, který jí připomínal, že stárne, smutek z budoucnosti, která se jí krátí přímo před očima. Smutek z toho, že se dcera tak rychle vyrovnala s dětstvím, a že se nyní stala tak cize dospělá a sebevědomě šťastná. Smutek po vášnivé mužské něžnosti, po dávno ztraceném mládí, po ničím nezkalené mladické radosti.

A co jí zůstalo? Dožít?..

A tahle pitomá chata... Matku vyšoupli, jasně, teď tam mají prostor sami pro sebe, v třípokojáku... A mužička, toho si našla odjinud, z Vologdy, Moskvané možná došli! A nepochopíš, čím se živí. Nějaký manažer ve firmě, která prodává kancelářské zboží... Čert ví co.

A dýně. Neroste, co dělat. Potvora jedna.

Ne, všechno se musí změnit. Prožít zbytek života nějak jinak, smysluplně. Snad si přečíst klasiku, Alkiny filozofy, kterých má plné dvě poličky, a možná něco pochopí...

Konec konců je jí teprve padesát osm. Je štíhlá, zachovalá, příjemná. Po smrti manžela nechtěla s nikým spojovat svůj osud, přestože měla nabídky...

Třeba soused z šestého patra, tichý alkoholik, infantilní podivín Tolja. Stávalo se, že se přitiskl k jejím prsům a ztichl. A nic víc nepotřeboval. Zval všechny “kamarády z mokré čtvrti”:

„Ritul, pojd', cvaknem si, ne.“

Tak si s ním „cvakala“ rok a půl. Jen tak tak, že se neupila. Dcera jí dokonce navrhovala, aby se šla léčit. Vždycky říkala: buď do blázince matko, nebo na protialkoholní...

Pak přišel „Volavka“. Tak mu říkala Alja. Vysoký, hubený s ohromnou kudrnatou kšticí. Jevgenij. S dobráckým, skoro až přiblblým úsměvem. O osm let starší.

Alka si jí dobírala:

„Běž, tvůj down zvoní!“

„Ali, vždyť to uslyší,“ bála se Rita.

„To nic,“ chechtala se, „ať to slyší...“

Pracoval jako řidič trolejbusu. Žil s mámou, hašteřivou a despotickou stařenou, nikdy se neoženil. A nikdy se nerozhodl požádat Ritu o ruku. Přinášel povadlé pugátky karafiátů, tři hodiny seděl v kuchyni, pil čaj a hladil Ritě kulatá kolena... V posteli byl nemotorný a neohrabaný, jako výrostek. Mužské štěstí s ním probíhalo rychle, pár minut, a pak ležel, nehýbal se, a usmíval se ve tmě ponurého stínu knihovny. Rita se zavírala na záchodě, sedala si na úzký studený smaltovaný okraj vany a pevně svírala svojí ruku horkými stehny... Vracela se, zdeptaná, k již spícímu Jevgenijovi, a bůh ví proč, líbala jeho suchá, vždy prochládlá záda, posetá drobnými uhry.

Na tuhle lásku padly ještě dva roky.

A teď už několik let nic. Pusto prázdno, jak v zapomenuté vesničce, zarostlé trávou osamění až po samá okna...

Přihnal se přechod. Zlý, nervní, jednou spalující, jednou mrazivý. Mívala pocit, že nepozorovaně, možná ve snu, jí dali nějaký čip, který akumuluje podrážděnost a přísně

kontroluje její hladinu: aby jí nikdy neubývalo, ale jen přibývalo. Aby zatápěla a vyčerpávala.

Je tak těžké přiznat si: konec, život je pryč. Nebyl v něm žádný smysl. A patrně nebyl. A už nebude. A je nepochopitelné, jak s tímto poznáním žít dál.

A dýně nevyrostla...

Nic se jí nepodařilo, nevyšlo.

„Mami, zase vypnuli světlo!“ oznámila dcera vesele, jakoby mluvila o nějaké zábavné příhodě.

Opravdu, potřetí za měsíc. No co to je? Je třeba jít k předsedovi, a vyjasnit si to. Já jim dám. Já jim ukážu!

Náhle zápal vyhasl. Rita se posadila na lavičku, zadívala se na kopřivu, vysokou, svěží, drze se rozpínající v sadu, která utlačovala plaché květy. Lадně poletující motýl si sedl Ritě na levý prs, složil křídla, zamyslel se. Najednou se jí zachtělo pohladit ho opatrně jedním prstem, jako kočku po úzkém chlupatém proužku mezi přimhouřenýma očima. Ale motýl jakoby uhodl její úmysl, hebce a lehce vzlétl, vydal se po svém, když usedl na fialovou plamenku.

Jo, to světlo. Tak co udělám s tím světlem?.. A k žádnému předsedovi nepůjde. K čertu sním. Večer zapálí svíčku a bude sedět, koukat na tajemné záblesky na stěně. A bude to hrozné i útulné, jako v dětství. A možná se přeci jenom zbytečně zlobí na dceru se zetěm. Vždyť koupili chatu, odvezli jí na vzduch. Ale co, všechno u nich bude dobré, narodí se jim miminko...

„Dobrý den, paní domácí. Máte pro nás práci?“ U vrátek stál muž kolem třicítky, podle přízvuku „Chochol“. Pracuje jich tady na chalupách několik skupin. Převážně Chocholové³⁹ a Moldavané. Občané nezávislých států SNS. Hrdí, ale k nám jezdí otročit.

³⁹ Ruské pejorativní označení Ukrajinců

Rita si vzpomněla na střechu: Při silných deštích protéká na terase, musí se tam dávat miska.

„Ano, něco se najde, pojd'te dál.“ otevřela vrátka.

Vstoupil. Šedooký, ramenatý, silně páchnoucí slunečním mladistvým potem. Modré tílko pevně natažené na hrudi, nahoře z pod něho vykukuje kudrnatý porost. Zvedl ruku, upravil si hustou tmavě rusou kšticí, v podpaží se zablýsklo houští. Po celém Ritině těle se v tom okamžiku objevilo vzrušené mravenčení a rozlilo se do všech stran.

„Tak co je třeba udělat?“ díval se do očí upřeně, až posměšně. „Říkají mi Saněk.“

„Mami, kdo přišel?“ vykukla z okna Alja.

„Stavbaři!“ vesele vykřikl mladík.

„Ali, já to vyřídím sama,“ řekla Rita přísně a obrátila se k Saňkovi.

„Tady na terase protéká střecha. Podívejte se.“

„Tak se na to podíváme, paní domáci. Máte žebřík?“

„Ne.“

„Dobře, přineseme svůj.“ Saněk se vydal k vrátkům.

„Jmenuji se Rita. Margarita Nikolajevna.“

„Aha,“ a ani se neotočil.

Za chvíli se vrátil se žebříkem a s partákem Vovkou. Lehce se vyhoupl na střechu.

„Paní domáci, tady se musí vyměnit všechno. Brzo bude zatékat i na dalších místech!

Břidlice je už úplně k ničemu...“

Rita poslouchala jeho „chochlácké h“⁴⁰, a bůh ví, proč se jí to líbilo, přestože jí to vždycky rozčilovalo.

„Je třeba to oplechovat,“ - vynesl Saněk verdikt.

„Plechem? To je asi drahé...“

„Ale ne-e... Co vás nemá! Ani to nebude bolet.“

Večer se na rodinné radě rozhodlo pokrýt střechu. Zeť se nabídl, že zaplatí všechny náklady. Zítra pojedou s Aljou na trh se stavebninami a všechno koupí.

A večer pojedou do Moskvy. V pondělí musí oba do práce.

A Rita bude muset dohlížet na dělníky, aby to nezfušovali, a udělali všechno pořádně.

Když byl plech nakoupený a složený pod jabloní ve dvou úhledných hromádkách, dcera se zetěm se chystali do Moskvy. Na rozloučenou dala Alja mámě pusku na tvář. Naposledy se líbaly v Aljině dětství. Asi od třinácti let se dcera najednou začala ostýchat, stydět se zamateřské něžnosti. Úzkostlivě uhýbala, jako by se jí nedotýkaly rty, ale slizkými šneky. A teď najednou Alja matku políbila sama něžně, sotva se jí dotkla, jakoby se bála, že matka, jako tehdy ona, uhne a potají si otře tvář.

„Mami, nezlob se na nás s Jurou, dobře? My jsme moc šťastní... A kvůli dýni se netrap, příští víkend ti přivezu nová semena, určitě se chytí.“

Následující den se Saněk s Vovkou dali do práce. Chlapci dělali všechno hbitě a obratně, mladistvě a hloupě vtipkovali, prozpěvovali si své ukrajinské lidové. Rita na ně dlouho zezdola koukala, rukou si stínila oči. Pilně a s uspokojením jim připravovala oběd. Večer na verandě s nimi pila studené pivo, které sama už předem koupila a dala do lednice, často se i bezdůvodně smála. Saněk se upřeně díval na její rty a starostlivě odháněl komáry, tu se dotknul její tváře, tu ramena, tu kolena... Vovka naléhal na kamaráda.

„Co ty, rozhodl ses Ritu Nikolajevnu svádět?“

⁴⁰ Ukrajinci vyslovují místo hlásky „g“, hlásku „h“

„A možná, že rozhodl! Proč ne?“ – žertoval Saněk.

Rita se usmívala, nenápadně se k němu tiskla. Byl příjemně cítit unaveným potem a dnem prohřátou večerní trávou...

Přišel v noci třetí den.

Sebejistě zaklepal na dveře.

„Saň, co je?“ Hloupě se zeptala Rita.

Objal ji, začal líbat, rozpáleně, nejistě, krk, ruce tváře...

„Počkej, zavřu dveře, ať sem nenalítají komáři,“ zašeptala Rita.

Ruce Saňka sklouzly pod noční košili, odvážné prsty se dotknuly spících bradavek. Ty hned reagovaly, Rita zavřela oči, hluboce vzdychla a plula...

Příští den k večeru byla práce hotová. Nová střecha se blýskala na zapadajícím slunci. Krásná, žebrovaná, jako podrážka módních tenisek. Rita v rozpacích předala peníze Vovkovi.

„Zítra odjíždíme,“ - řekl Saněk, aniž by věnoval pozornost tomu, že peníze byly předány jeho partákovu a ne jemu. „Na dalších chatách máme dvě zakázky na plot. Za několik týdnů se vrátíme. Můžeme se zastavit?“

Rita přikývla, neočekávaně se začervenala, Vovka se chápavě ušklíbl.

Saněk, stejně jako Alja, jakoby byl syn, dal Ritě pusku na tvář. Jen na druhou. Alja na levou, Saněk na pravou. Nebo všechno popletla?...

O víkendu přijela Alja s manželem. Přivezla semena dýně.

Jenže Ritě už byly úplně k ničemu.

3.2 Komentář k překladu

Celý proces překladatelské práce byl velice zajímavý, navíc mi přinesl řadu nových znalostí, setkala jsem se s hovorovou řečí a s obraty, které jsem neznala, a tím se obohatila moje slovní zásoba. Zjistila jsem, jak různorodé jsou možnosti překladu díky bohatosti češtiny. Překlad je tvůrčí proces, který nabízí řadu možností překladu a je jen na překladateli, jakou variantu zvolí.

Už v samotném začátku, při překladu názvu povídky „Тыква“, jsem měla na výběr ze dvou možností. „Тыкев“ nebo „Дýně“. Vybrala jsem titul „Дýně“, protože mám dojem, že je tento termín běžnější. Různé možnosti jsem zvažovala například při překladu výrazů „по-хамски“ (sprostě nebo drze), „знание“ (poznatek nebo poznání), „в темноте“ (v temnotě nebo ve tmě), „травой одиночества“ (trávou samoty nebo trávou osamění). Dále jsem byla nucena zvažovat, zda použiji neutrální výraz nebo citově zabarvený jako například „aby se zašila“ nebo „aby se šla léčit.“

V textu jsem se setkala i s výrazy, jejichž překlad byl z mého pohledu složitější, a nabízel různé varianty.

Například ve spojení „Странное это какое-то понятие.“ jsem postupně zvažovala tyto možnosti: „Takové divné chápání.“ nebo „Jakási zvláštní představa.“, „Taková podivná představa.“ Z obsahového hlediska jsou všechny tři varianty správné, nakonec jsem se rozhodla pro třetí možnost, a to pouze ze subjektivního pohledu.

Když se hrdinka povídky zmiňovala o smrti manžela při dopravní nehodě, použila termín „Собственная никчемность“, který je v doslovném překladu „vlastní zbytečnost“ nepoužitelný. V úvahu přicházel výraz „Zbytečně ...“, nakonec jsem ale zvolila výraz výstižnější „Zbytečná smrt...“

V části povídky, kde se jedná o opravu střechy, se objevila věta „Надо крыть железом.“ Překlad je zde zdánlivě jednoduchý – „Je třeba to pokrýt železem.“, což však v realitě není možné, neboť střechu nelze pokrýt železem, ale plechem. Proto správný překlad zní: „Je třeba to oplechovat.“

V textu autorka používá i různé fráze, které nelze přeložit doslovně. Frázi „Пропади оно всё пропадом“ je možné přeložit několika způsoby, buď ekvivaletně stejnou, nebo významově podobnou frází v češtině, anebo větou odpovídajícím významem. Nejprve jsem zvažovala věty „ať se děje co se děje“ nebo „ať to dopadne, jak to dopadne“, ale nakonec jsem se přiklonila k překladu pomocí české fráze. Opět se nabízelo více možností: „Čert ho vem.“, „Čert aby ho vzal.“ a výsledný překlad zní „K čertu s ním. K dalším podobným frázím patří „Хоть ты тресни.“ – „Ať děláš, co děláš.“ nebo „Далась она тебе.“ – „Stojí ti to za to?“.

Autorka píše spisovným jazykem, s kterým kontrastuje ve velké míře používaná, hovorová řeč v dialozích. Příkladem takových hovorových slov jsou: пацаненок (puberták), придираешься-то, парировала (odpálkovala), сбagriли (vyšoupli), схалтурили (zfušovali) a další.

Záludný byl překlad výrazu „Вот зараза“, který v daném kontextu nepředstavuje nakažlivou chorobu (nákaza), ale podle výkladového slovníku⁴¹ toto hovorové slovo vyjadřuje, že „někdo nebo něco vyvolává hněv, rozčilení, nespokojenost“. Vyjádření hněvu a rozčilení v textu podle mého názoru nejlépe vystihuje překlad „Potvora jedna.“

Zcela neznámé pro mě bylo slovo „батрачить“, které jsem našla až ve výkladovém slovníku⁴². Znamená pracovat jako zemědělský dělník, v hovorové řeči označuje člověka, který se „nechává najímat na těžké nebo podřadné práce a pracuje nešetříc sil.“ Hlavní hrdinka povídky hovoří o lidech, kteří nabízejí svojí práci na vesnici, s pohrdáním. Proto se k ruskému slovu „батрачить“ nejlépe hodí expresivní výraz otročit.

Příkladem ruského slova, které nemá v českém jazyce ekvivalent, je výraz „собутельники“. Pro překlad připadali v úvahu například „kumpáni“, ti však přesně nevystihují souvislost s pitím alkoholu, expresivnější výraz „ochlastové“ se mi zdál až příliš tvrdý (pejorativní), a tak nakonec padl výběr na českou frázi „kamarádi z mokré čtvrti“, a to i přesto, že v dnešní době působí poněkud archaicky.

⁴¹ Кузнецов, С.А.: Большой толковый словарь русского языка, Санкт-Петербург „Норинт“ 2000, с.341

⁴² Кузнецов, С.А.: Большой толковый словарь русского языка, Санкт-Петербург „Норинт“ 2000, с.62

Dalším, překladatelsky zajímavým slovem, které nemá český ekvivalent, je výraz смаргивать“. Původně jsem větu „смаргивая с ресниц первые капли“ přeložila „a utírala si první slzy“. Protože ve slově „смаргивать“ se jedná spíše o „spouštění slz mrkáním“, větu jsem nakonec upravila tak, aby více odpovídala významu překládaného slova: „..., a z řas jí stekly první slzy.“

Autorka v přímé řeči často používá částice ну, вот, да a další tak, jak je to v současné ruské hovorové řeči běžné. Přeložila jsem je částicemi, které jsou naopak běžné a významové stejné v hovorové češtině, no, jo, tak jo.

Samostatnou pozornost si zaslouhují výrazy „Chochol“ a „chochlácké h“. Pro českého čtenáře, který nemá povědomí o ruské a ukrajinské historii, jsou bez dalšího vysvětlení těžko pochopitelné, a proto jsem se rozhodla zařadit jejich stručný význam přímo v překladu textu tzv. pod čárou.

Slovo „Chochol“ se v Rusku často používá jako pejorativní označení pro Ukrajince. Vzniklo už v době Kyjevské Rusi, kdy označovalo bojový účes Východních Slovanů. Ti si holili hlavu, jen uprostřed ponechali pruh vlasů - chochol. Později účes nosili kozáci, především Záporožští. Tento výraz použili ve svých dílech například Karel Čapek nebo A. S. Puškin.

Slovní spojení „chochlácké h“ vyjadřuje skutečnost, že Ukrajinci vyslovují místo hlásky „g“ hlásku „h“.

Vzhledem k tomu že současná ruština je přeplněna množstvím složených slov a zkratk, překvapilo mě, že jich je v tomto textu velmi málo. Jako příklad mohu uvést hovorovou složeninu „дурдом“ (blázinec), dále pak „канцтовар“ (kancelářské zboží), „стройматериалы“ (stavebniny) nebo „собутылники“ (viz výše).

Přestože povídku napsala současná autorka, v textu se téměř nevyskytují anglicizmy, cizí a přejatá slova. K překladatelsky zajímavým patří slova даун a даунистая. Anglický výraz down neznámá jen dolů, dole, níže, ale také je to jméno anglického vědce, který popsal tzv. Downův syndrom – mentální poruchu. Proto autorka použila výraz даун jako synonymum ke slovu hlupák, blbec. V prvním případě jsem výraz ponechala v jeho

anglické podobě down, v druhém případě jsem ve spojení даунистая улыбка zvažovala bláznivý, přihlouplý nebo přibližný úsměv, nakonec jsem zvolila expresivnější výraz přibližný.

Autorka píše, tak jak je pro ruskou literaturu příznačné, dlouhá souvětí se spoustou přechodníků. Ty jsem téměř vždy nahradila vedlejší větou. Většinu souvětí jsem nezkrátila, pouze tři z nich jsem byla nucena rozdělit do více vět. Jako příklad uvádím první souvětí povídky: Раздражало все: дочь с ее неприлично короткой мальчишеской стрижкой и привычкой отвечать на вопрос не сразу, а через некоторое время, словно она, когда он был задан, находилась под водой, а потом, вынырнув, с опозданием, по какой-то невидимой вибрации голоса в воздухе, расслышала его.

Přeložila jsem ho takto: Všechno ji rozčilovalo: dcera s jejím neslušně krátkým klukovským sestřihem i s jejím zvykem neodpovídat na otázku hned, ale až za chvíli. Jakoby se zrovna nacházela pod vodou, když byl dotaz položen. A potom, co se se zpožděním vynořila, ho uslyšela díky neviditelné vibraci hlasu ve vzduchu.

Zkrácením tohoto dlouhého souvětí na tři souvětí kratší, byl zdůrazněn obsah i emotivní výraz původního textu.

Z hlediska gramatiky jsem v textu zaznamenala několik odlišností mezi ruským a českým jazykem, jako je rozdílné použití předpon např. „присел“ - „usedl“, „посмотрела“ – „zadívala se“, nebo „потечет“ - „bude zatékat“. Rozdíly jsou i v užití odlišných vazeb, např. „тоска по“ – „smutek pro“. Někdy je potřeba v překladu změnit vid nedokonavý na dokonavý. Příkladem je věta „И рабоает он не пойми кем.“ přeložená „Nepochopíš, čím se živí.“

ZÁVĚR

Cílem této bakalářské práce byl překlad povídky „Tykva“ se stručným komentářem a seznámení se s životopisem a tvorbou její autorky, mladé ruské spisovatelky Anastasie Jermakovové.

K tomu, aby byla povídka přeložena adekvátně, bylo nutné nastudovat odbornou literaturu. Za zásadní považuji publikace Dušana Žváčka Úvod do teorie překladu, kde jsou jasně a výstižně popsány funkce, metody a postupy překladatelovy práce, a knihu Jiřího Levého Umění překladu, kde podrobně popisuje tři základní fáze překladu.

Tvorba Anastasii Jermakovové není u nás dosud přeložena, spisovatelka je v naší zemi zcela neznámá. Z tohoto důvodu jsem informace o ní a o jejím díle vyhledávala pouze z ruských internetových zdrojů. Spisovatelka se řadí mezi představitelky tzv. ženské prózy, proto jsem do bakalářské práce zařadila její charakteristiku. Vhodný byl výběr povídky, která zaujala nejen aktuálním tématem, ale i narativní strategií, kdy autorka střídá dialogy psané živým hovorovým jazykem s lyrickými pasážemi.

Umělecký překlad textu má důležitou úlohu při výuce cizího jazyka, protože se významně podílí na rozšiřování slovní zásoby.

РЕЗЮМЕ

Темой бакалаврской работы является творчество русской писательницы Анастасии Ермаковой и перевод рассказа Тыква, дополненный кратким комментарием.

Бакалаврская работа разделённая в три главы. Первая глава занимается историей и теорией искусственного перевода и опирается о главные произведения передовых чешских теоретиков. Вторая глава посвящена биографии и произведению писательницы Анастасии Ермаковой, сжатой характеристике так называемой женской прозы и тоже анализу рассказа Тыква. Третья глава содержит главную часть работы, перевод рассказа Тыква с комментарием, который направлен на конкретные переводческие проблемы.

RESUMÉ

Tématem bakalářské práce je tvorba ruské spisovatelky Anastasie Jermakovové a překlad její povídky „Тыква“, doplněný stručným komentářem.

Bakalářská práce je rozdělená do tří kapitol. První kapitola se zabývá historií a teorií uměleckého překladu a opírá se o stěžejní díla předních českých teoretiků Jiřího Levého a Dušana Žváčka. Druhá kapitola je věnována životopisu a dílu spisovatelky Anastasie Jermakovové, stručné charakteristice tzv. „ženské prózy“ a také rozboru povídky „Тыква“. Třetí kapitola obsahuje hlavní část práce, překlad povídky „Тыква“ s komentářem, který je zaměřený na konkrétní překladatelské problémy.

POUŽITÁ LITERATURA

FRANĚK, J.: Slavistické reminiscence. Praha 2011

HRALA, M.: Současnost uměleckého překladu. Československý spisovatel, Praha 1987

LEVÝ, J.: Umění překladu. Československý spisovatel, Praha 1963

ŽVÁČEK, D.: Úvod do teorie překladu (pro rusisty). Olomouc 1994

Slovníky

КУЗНЕЦОВ, С. А.: Большой толковый словарь русского языка, Санкт-Петербург „Норинт“ 2000

Internetové odkazy

a-ermakova.livejournal.com

Белая Скрижаль: Особенности женской прозы. <http://prozakonkurs.ru/>

Ермакова, А.: Павел Басинский „Человек эпохи реализма“. <http://magazines.russ.ru/>

Литинская, Е.: Своё – родное – вселенское. <http://gostinaya.net/>

Манжула, К.: Хрупкий человек. <http://www.писали.ру>

РИА Новости: Захар Прилепин составил антологию современной российской женской прозы. <http://ria.ru/>

Шаргунов, С.: Анастасия Ермакова ищет и находит точку радости. <http://litlive.ru/>

PRÍLOHY

Originál povídky „Тыква“

Тыква⁴³

Раздражало все: дочь с ее неприлично короткой мальчишеской стрижкой и привычкой отвечать на вопрос не сразу, а через некоторое время, словно она, когда он был задан, находилась под водой, а потом, вынырнув, с опозданием, по какой-то невидимой вибрации голоса в воздухе, расслышала его. И отвечала часто так:

— Ну, как бы это сказать... Понимаешь...

— А нельзя без “как бы это сказать”? — злилась мать. — И без “понимаешь”?

— Ну чего ты придираешься-то, — обижалась Аля. — Вечно тебе все не так!

— И эта твоя дурацкая прическа! Ходишь как пацаненок! — все больше заводилась Рита.

— Главное — мужу нравится! — парировала дочь.

— Конечно, мнение матери тебе уже важно! Теперь для тебя мать никто!

— Мам, ну опять ты за свое...

— Да, конечно, с матерью теперь можно не считаться, теперь у тебя муж!

⁴³ Ермакова, А.: Тыква, <http://magazines.russ.ru/>.

Градус скандала молниеносно повышался, и, когда муж входил в дом, мать и дочь заполошно и обидно кричали друг на друга, стегали колючими словами не жалея, наотмашь.

Ну вот она, Рита, бывший инженер, а после сокращения в девяностых — рыночная торговка, вышла на пенсию. И что? Что ей теперь-то делать? Тыкву, что ли, выращивать?..

Ну посадила. Дальше-то что?

Детей у Альки с Юрой нет, и рожать в ближайшее время дочь не собирается, говорит, нам пока рано, для себя пожить хотим. Странное это какое-то понятие — жить для себя. Сейчас все они, молодые, так рассуждают. Бояться взять на себя лишнюю заботу...

Пусто Рите, маетно. Долгие и бессмысленные, как безответное горное эхо, дни. Все еще ноющая, как суставы в дождь, память о восемь лет назад погибшем муже — перебежал через дорогу и был сбит пьяным водителем дорогого джипа. Собственная никчемность...

И черт бы побрал эту тыкву! Не растет — хоть ты тресни.

— Далась она тебе, — удивлялась дочь. — Ты же ее никогда не покупала. И не ела...

— Да какая разница — покупала или не покупала! Ела или не ела! — Ритин голос крепчал, как ветер перед грозой. — Я хочу, чтобы у меня выросла тыква! Понятно?

— Понятно. — Аля помолчала. — А мы вот с Юрой решили посадить картошку...

— Они с Юрой! Они с Юрой! Да сажайте вы что хотите. Только меня не трогайте!

— Да кто тебя трогает, — вскипела Аля, — это ты вечно до нас докапываешься, по любому поводу... Ты просто завидуешь нашему счастью!

— Ах, докапываюсь, значит? Завидую, значит? Прекрасно! Больше никогда к вам не обращусь! Могу вообще уехать с вашей дачи! Живу тут как приживалка какая-то...

— Мам, ну зачем ты так?

— А потому что... Потому что... Ты как замуж вышла, так тебе мать и не нужна стала... Да, я знаю. Небось обсуждаете меня там, у себя в комнате, — кивнула на второй этаж.

— Честно говоря, мы там совсем другими вещами занимаемся, — попыталась пошутить Аля.

— Замолчи! Такое матери говорить! Я тут целыми днями отдаюсь дачным работам, а вы там... а ты... такое матери...

— Да какое такое-то?.. Что вообще с тобой происходит? Знаешь, я лучше мужу отдамся, чем дачным работам!.. И вообще — тебе надо нервы лечить. Может, купить тебе успокоительные таблетки?

— Да нет, зачем же таблетки? Давай мать сразу в дурдом определяй! Квартира освободится, сдавать будете!

— Боже мой, ну что ты говоришь...

Мать заплакала, обильно и горестно.

— Мам, зачем ты так со мной, а?.. — прошептала Аля, смаргивая с ресниц первые капли.

Подобные сцены повторялись каждые выходные. Рите не давало покоя какое-то внутреннее клокотание, затвердевшая с годами обида на судьбу, неясного происхождения тоска. Тоска по каждому уходящему дню, старящему ее все больше, по убывающему прямо на глазах будущему, по так быстро расправившейся с детством дочери, ставшей теперь взросло-чужой и самоуверенно-счастливой. Тоска по жаркой мужской ласке, по давно выветрившейся молодости, по ничем не замутненной, юной радости.

И что ей осталось? Доживать?..

И дача эта дурацкая... Сбагрили мать, конечно, теперь им там раздолье, одним в трехкомнатной... И муженька-то нашла иногороднего, из Вологды, москвичей, можно подумать, нет! И работает он не пойми кем. Каким-то менеджером в компании, распространяющей канцтовары... Черт знает что.

И тыква. Не растет — что ты будешь делать. Вот зараза...

Нет, надо все изменить. Прожить остаток жизни как-то иначе, осмысленно. Перечитать классику, что ли, философов Алькиных, их у нее целых две полки, может, и прояснится что-то...

В конце концов, ей только пятьдесят восемь. Она стройная, ухоженная, миловидная. И сама после смерти мужа не захотела связывать свою судьбу ни с кем, а ведь предлагали...

Был сосед с седьмого этажа, тихий алкоголик, инфантильный чудак Толя. Прижмется, бывало, к груди и затихнет. И ничего ему больше не надо. Все в собутыльники приглашал:

— Ритуль, давай квакнем, что ли.

Так и “квакала” с ним года полтора. Чуть не спилась. Дочь даже зашиться ей предлагала. Вот всегда она так: то в дурку мать, то в алкоголички записывать...

Потом был “Цапля”. Так его Аля называла. Высокий, худой, с огромной кудрявой шевелюрой. Евгений. Улыбка добрая, отстраненно-даунистая. Старше ее на восемь лет.

Алька подшучивала:

— Иди, твой даун звонит!

— Аль, ну он же услышит, — пугалась Рита.

— А ничего, — хохотала, — пусть слушает...

Работал водителем троллейбуса. Жил с мамой, склочной и деспотичной старухой, никогда не был женат. Он так и не решился сделать Рите предложение. Приносил унылые гвоздичные букетики, сидел на кухне часа по три, пил чай и гладил круглые Ритины колени... В постели был угловат и неуклюж, как подросток. Мужское счастье случилось с ним быстро, через пару минут, после чего он лежал, не двигаясь, улыбаясь в темноте мрачной глыбе книжного шкафа. Рита запиралась в туалете, садилась на узкий эмалированно-холодный край ванны и крепко сжимала свою руку горячими ляжками... Возвращалась, опустошенная, к уже спящему

Евгению, зачем-то целовала его сухую, в мелких прыщах, всегда прохладную спину.

На эту любовь ушли еще два года.

И вот уже несколько лет — ничего. Пустынно и глухо, как в заброшенной, заросшей травой одиночества по самые окна деревеньке...

Нагрязнул климакс. Злой, нервный, то обжигающий, то обдающий холодом. Было ощущение, что незаметно, быть может, во сне ввели ей какой-то чип, аккумулирующий раздражение и строго контролирующийся его уровень: чтобы оно никогда не убывало, а только прибывало, затапливая и изматывая.

Так трудно признаться себе: все, жизнь прошла. Смысла в ней никакого нет.

И, наверное, не было. И уже не будет. И непонятно, как с этим знанием жить дальше.

И тыква вот не выросла...

Ничего-то у нее не сложилось, не срослось.

— Мам, опять свет вырубили! — весело, словно о каком-то забавном курьезе, сообщила дочь.

Надо же, третий раз за месяц! Да что же это такое. Надо идти к председателю, разбираться. Я им устрою! Они у меня дождутся!

Внезапно пыл иссяк. Рита опустилась на скамейку, посмотрела на крапиву, высокую, сочную, по-хамски разросшуюся в саду, забившую робкие цветы. Бабочка, грациозно порхая, села Рите на левую грудь, сложила крылья,

задумалась. Вдруг захотелось погладить ее, аккуратно, одним пальчиком, как кошку по узкой шерстяной полосочке между прищуренных глаз. Но бабочка, словно угадав ее намерение, бархатно и легко взлетела — устремилась по своим делам, присев по пути на фиолетовый флокс.

Да, свет. Так что делать со светом-то?.. А не пойдет она ни к какому председателю. Пропади оно все пропадом. Зажжет вечером свечку и будет сидеть, глядя на таинственные всполохи на стене. И станет страшно и уютно, как в детстве. И, может, все-таки зря она злится на дочь с зятем? Вот дачу купили, ее вывезли на воздух. Авось и сложится у них все, ребеночка родят...

— Добрый день, хозяйка. Работа есть? — У калитки стоял парень лет тридцати, по акценту — хохол.

Их тут на дачах несколько бригад работают. В основном хохлы и молдаване. Граждане независимых стран СНГ. Гордые, а сюда к нам батрачить ездят.

Рита вспомнила про крышу: в сильные дожди она подтекает на террасе — приходится подставлять тазик.

— Да, кое-что тут... Зайдите-ка, — распахнула калитку.

Шагнул — сероглазый, широкоплечий, крепко пахнувший солнечным молодым потом. Синяя майка туго натянута на груди, сверху из-под нее выбиваются курчавые волосы. Поднял руку, поправил густую темно-русую шевелюру — мелькнули подмышечные заросли, по всему Ритиному телу мгновенно проклюнулись, кинулись врассыпную взволнованные мурашки.

— Так что делать-то надо? — смотрел в глаза пристально, чуть насмешливо. — Меня Санек звать.

— Мам, кто пришел? — выглянула в окно Аля.

— Строители! — весело крикнул парень.

— Аль, я сама разберусь, — строго сказала Рита и повернулась к Саньку.

— Тут на террасе крыша подтекает. Посмотрите?

— Поглядим, хозяйка. Лестница-то есть?

— Нет.

— Ладно, свою принесем. — Санек направился к калитке.

— Меня Рита зовут. Маргарита Николаевна.

— Ага, — даже не обернулся.

Вскоре парень вернулся с лестницей и напарником Вовкой, ловко взобрался на крышу.

— Хозяйка, тут все менять треба. Скоро и в других местах потечет! Шифер совсем уж негодный...

Рита слушала его хохляцкое “г” и почему-то оно ей нравилось, хотя вообще-то всегда раздражало.

— Надо крыть железом, — вынес вердикт Санек.

— Железом? Это, наверное, дорого...

— Да не-е... Шо там! Не больно уж.

Вечером на семейном совете решено было крыть крышу. Зять вызвался оплатить все расходы. Завтра с Алей они поедут на рынок стройматериалов и все купят.

А вечером — в Москву. В понедельник обоим на работу.

А ей, Рите, нужно будет приглядывать за рабочими, чтобы не схалтурили, сделали все по-человечески.

Когда железо было куплено и сложено в две аккуратных стопки под яблоней, дочь с зятем засобирались в Москву. На прощание Аля поцеловала мать в щеку. Они не целовались с самого Алиного детства. Лет с тринадцати дочь стала вдруг дичиться, стыдиться материнской ласки. Брезгливо отстранялась, будто ее касались не губами, а склизкими улитками... А тут Аля сама поцеловала мать, нежно, едва коснувшись, словно боясь, что мать, как и она когда-то, отпрянет, украдкой вытрет щеку.

— Мам, не злись на нас с Юрой, ладно? Мы очень счастливы... А из-за тыквы не расстраивайся, я в следующие выходные привезу новые семена — прорастут обязательно!

На следующий день Санек с Вовкой приступили к работе. Ребята все делали ловко и сноровисто, молодо и бестолково шутили, напевали свои, украинские народные. Рита подолгу, сделав руку козырьком, глядела на них снизу вверх. Прилежно и с удовольствием готовила им обед; вечером, сидя на крылечке, пила за компанию холодное пиво, которое сама же загодя покупала и ставила в холодильник, часто и беспричинно смеялась.

Санек смотрел на ее губы пристально и заботливо отгонял комаров, касаясь то ее щеки, то плеча, то коленей...

Вовка подначивал друга:

— Ты шо, за Ритой Николаевной приударить решил?

— А может, и решил! Что тут такого? — отшучивался Санек.

Рита улыбалась, незаметно прижимаясь к нему. От него уютно пахло усталым потом и вечерней, нагретой за день травой...

На третью ночь он пришел.

Уверенно постучал в дверь.

— Сань, ты чего? — глупо спросила Рита.

Обнял, начал целовать воспаленно и сбивчиво, шею, руки, щеки...

— Подожди, дверь закрою, комары налетят, — прошептала Рита.

Руки Санька скользнули под ночнушку, смелые пальцы коснулись сонных сосков. Те тут же откликнулись. Рита закрыла глаза и, глубоко вздохнув, поплыла...

На следующий день к вечеру работа была закончена. Поблескивала на заходящем солнце новая крыша. Красивая, рифленая, как подошва модных кроссовок.

Рита, смущаясь, протянула деньги Вовке.

— Завтра уезжаем, — сказал Санек, словно не обратив внимания на то, что деньги были переданы его напарнику, а не ему, — на других дачах два заказа на забор. Через пару недель вернемся. Можно заглянуть-то будет?

Рита кивнула, неожиданно для себя покраснев, Вовка понимающе ухмыльнулся.

Санек, также как Аля, по-сыновьи, поцеловал Риту в щеку. Только в другую. Аля в левую, а Санек в правую. Или она все перепутала...

На выходные приехала Аля с мужем. Привезла семена тыквы.

Только ей, Рите, они были уже совершенно ни к чему.